

Jiří Bigas

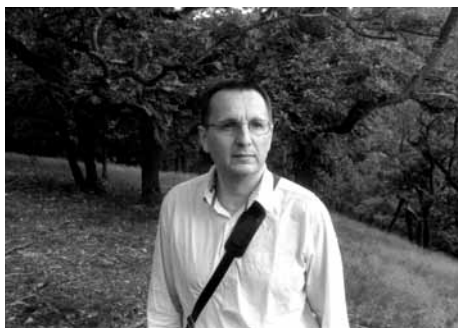
SUPL

dauphin

Supl je komorní příběh dvou mužů a jedné ženy v končícím čase Husákova bezčasí, tří učitelů z gymnázia v jednom jihočeském městě, učitelského trojúhelníku, jehož definice nechce určovat velké dějiny, ale je jejich součástí, protože i malí lidé žijí velké dějiny, ať chtějí, nebo ne.

Když nám vládli komunisté, svět i život se zdály být jednodušší a srozumitelnější. To neznamena lepší. Skoro pořád něco chybělo, proto se tomu začalo říkat nedostatkové zboží a komunální satira takové nedostatky občas kritizovala. Nejvíce se nedostávalo osobní svobody, o tom se ale oficiálně mluvit nesmělo, kritika se trestala. O to víc se bojovalo: vedl se permanentní třídní boj, boj proti imperialismu, každoroční boj o zrno, hodně se bojovalo za mír. Dělalí jsme si starosti, jak zle se žije dělnické třídě na Žápadě. Továrny u nás byly jako kasárna, dělníci se cvičili ve střelbě a kolektivy se zavazovaly, že splní plán. Plán ale neznamenal, že si lidé koupí, co potřebují. Občas se ztráceli sousedé, někteří bez rozloučení nepřišli do zaměstnání, některé odváželi v autech bez majáčků z domova policisté bez uniforem. Pendrek byl jako zákon, dokonce jsme měli pendrekový zákon. Státostrana trestala každého, kdo nechtěl žít podle směrnic. Někteří lidé opouštěli vlast, ale i to bylo zakázané, na hranici je honili němečtí ovčáci a střílelo se do nich. Žili jsme za ostnatými dráty, a ty byly i v nás. Podle nabubřelých hesel se dalo pochodovat v rytmu vojenských pochodů, podle jednoduchých pravidel se dalo přežívat. Radost byla oficiální, a proto vážná, hlasitý smích soudruhy děsil. Nebyl jen jeden Husák, všude kolem nás byli malí krajští, okresní a místní hnusáci. Žili jsme se lži: státostrana se tvářila, že nám vládne demokraticky, a my jsme se tvářili, že jí to věříme. To byl Supl!

Jiří Bigas

Narodil se v roce 1956 v Horním Dvořišti. Po absolvování gymnázia v Kaplici studoval práva, nejprve v Brně a později na Karlově univerzitě v Praze. Prodával válcovny, byl redaktorem a šéfredaktorem, teď je živnostníkem. Žije v Praze a v Českém Krumlově. Svoji prvotinu *Kdo se dotkne duhy* publikoval v roce 1987. Další jeho knihy vyšly až po dvacetileté odmlce: *Vrahovice 119* (Dauphin 2009) a *Místečko* (Dauphin 2010). Zajímají ho lidé, jejich vztahy a pozoruhodné zákruty jejich myšlení. Má rád historky, které se staly, navzdory tomu si vymýšlí vlastní, které se ale v něčem podobají těm, které se staly.

Supl

Jiří Bigas

SUPL

Dauphin
2011/12

© Jiří Bigas, 2011

© Dauphin, 2011

Foto © Jan Horáček, 2011

ISBN 978-80-7272-404-8

ISBN 978-80-7272-294-5 (pdf)

ISBN 978-80-7272-295-2 (e-pub)

I. KAPITOLA

ZVLÁŠTNÍ ZNAMENÍ

Elišce zavřeli muže. Odjel do Prahy, a už se nevrátil, a ona nevěděla, co s ním je. Je po něm, říkala si. Leží někde v nemocnici? Šla na věbé. Nikdo jí nic neřekl.

Pohřešovaný odjel 21. srpna 1989 do Prahy a od té doby o sobě nepodává žádné zprávy, natůkal na vyklepaném psacím stroji malý neochotný příslušník. Ale až poté, co se ujistil, že se pohřešovaný pohřešuje déle než osmačtyřicet hodin a oznamovatelka je k pohřešovanému v příbuzenském poměru. Zapsal si nacionále, věk, výšku, váhu a barvu očí a vlasů, na vztah k socialistickému společenskému a státnímu zřízení a členství ve společenských organizacích se neptal.

„Zvláštní znamení?“ zeptal se nakonec.

„Učitel,“ řekla a málem vyprskla, i když slzy měla na krajíčku, protože i v téhle stresující situaci jí všechno kolem připadalo tak neskutečné: obraz prezidenta na zdi – jako ve třídě ve škole, jenomže popelníky plné nedopalků připomínají spíš zaplivanou putyku tam dole u řeky, a mříže na dveřích i na oknech – asi jako v kriminále, a ještě nástěnky s obrázky neuměle vystřihamými z barevných časopisů. K smíchu, jako škole! A možná potřebovala jen upustit trochu páry – to by asi řekl Emil, kdyby tu byl...

Ale ten se pohřešuje.

A trpaslík s malými stříbrnými hvězdičkami na červených výložkách dvěma prsty pracně natloval: žádné.

„Tak, soudružko, běžte klidně domů, my vám podáme zprávu.“

Ale nic jí neřekli.

A on se neozval.

Šla domů cestou kolem Malše, i když ta byla delší, ale na tom teď nezáleželo. Času měla dost, doma ji nikdo nečekal.

Byl horký srpen, ale Pětikostelí žilo nevzrušeně dál svůj navyký život. Město bylo ospalé a prázdné, stále ještě bez školáků, kteří jindy naplňovali ulice nesrozumitelným, jakoby ptačím křikem – každý mluví, ale nikdo neposlouchá, a nekonečným hádáním, a lenošilo s několika málo turisty, kteří trávili konec prázdnin v tom zapomenutém koutě jižních Čech.

Byl konec srpna a ve škole se po něm začínali shánět.

Jenomže co říct...

V pondělí odjel na ministerstvo školství vysvětlit, že takhle to dál nejde, že dějepis a občanskou nauku už nemůže učit jako za krále Klacka, jako kdyby se ve světě nic nestalo – a že se toho stalo! Přibývá znamení, která ukazují, že nic už nemusí být takové jako dřív, řekl při loučení; jako by sám sebe ujišťoval o správnosti své cesty, jako by si dodával odvalu. Ve Vatikánu mají polského papeže, ruský disident Sacharov je poslancem Všesvazového sjezdu lidových poslanců, v polské vládě sedí členové Solidarity a její poslanci jezdí do Prahy za českými disidenty, Polsko a Maďarsko se omluvily za intervenci svých vojsk v srpnu 1968, a u nás – perestrojka a glasnosť jsou považována za sprostá slova, anebo rovnou za zradu, řekneš to a soudruzi se ošívají, jako kdyby šlápli do lejna, a přitom vládcí Kremlu a Bílého domu... Ale o tom přece ví každý, takže to určitě vědí i na ministerstvu, jen nic nedělají; strčili hlavu do písku, a nevidí, neslyší.

Chtěla mu to rozmluvit, ale copak si dá říct!

Měl vždycky tvrdou hlavu. Říkala mu: Neblázni tahle společnost je jednosměrná ulice a všichni moudří v ní putují shora dolů, a nikdy jinak. Ale copak si dal někdy říct... Jsem členem strany jako oni. A mám na ministerstvu spolužáka, Oldu, pamatuješ? Určitě mě vyslechnou. To říkal. A vždycky byl zapálený. Sice neměl rád, když Záboj na poradách ve sborovně vykřikoval: Soudruzi jen ten, kdo hoří, může sám zapalovat, a někdy se tomu dokonce doma vysmíval, když říkal: Ten, kdo příliš často a rád zapaluje, sám brzo pohoří. Neměl rád fráze, ale nesouhlas si obvykle nechával pro sebe, nebo pro ni. A tak to nakonec byla vždycky jen taková platonická opozice u kuchyňského stolu nebo před televizorem: Tohle přece nejde dál, to se nám socialismus rozsype pod rukama... Byl ze staré komunistické rodiny, a sám člen strany od prvního ročníku na filozofické fakultě, a dělal kariéru; no řekněte, znáte ještě nějakého jiného vosumadvacetiletého zástupce ředitele gymnázia? ptal se s pýchou jeho otec, dělník z budějovické kohinorky, člen okresního výboru strany. Rychlokvaška, pošklebovali se mu za zády v Pětikostelí; no řekněte, znáte ještě nějakého jiného osmadvacetiletého zástupce ředitele gymnázia! Beran – jako jeho táta, to o něm říkávala Eliščina tchyně, jednoduchá obtlouklá paňmáma bez revolučního patosu a s angažovaností leda pro dobrý guláš z hovězí kližky nebo buchty s doma uvařenými povidly, ale i s pochopením pro drobné lidské nedostatky. Hříšky, říkávala, když její manžel doma po dobrém nedělním obědě hřímal proti rozežrané době a zkažené mládeži; jenom ty texasky, dlouhý pačesy jako vopice, a bigbít, zlobil se, a ona se klidně usmívala: Hříš-

ky, Lojzku. A Eliška ji za to měla ráda. Je erudovaný, uvědomělý, v kolektivu oblíbený, ale paličatý paličák, a při sebemenším nesouhlasu vyletí jako čertík z krabičky, napsal mu do posudku Záboj...

„Soudružko!“

Prudce s sebou trhla: Záboj!

„Prosím tě, Eliško, co je s Emilem? Prázdniny pomalu končí, já nevím, kde mi hlava stojí. A Emil nikde!“

Už nemohla tvrdit, že je u rodičů, že odjel na návštěvu za bratrem na Slovensko a zůstal tam, už nevystačila s vysvětlením, že mu není dobře a leží, ani to, že ho na ulici srazilo auto a že ho odvezli do nemocnice na vyšetření, si vymyslet nemohla. Už se nedokázala vytasit s žádnou milosrdnou nebo nemilosrdnou lží. Teď už ne.

„On, soudruhu řediteli – vlastně já...“

„No-no, tak co se děje? Stalo se něco... mezi vámi?“

„Je nezvěstný. Teď jsem byla na věbé.“

„A co ti řekli?“

Vypadá, že neví, co s očima, co s rukama. Chvilí je má v kapsách, chvíli si přičesává přehazovačku, kterou mu vítr zvedá, a odkrývá tak vrásčitou pleš, a hned zase si popotahuje šosy saka.

„Nic.“

„Ale něco přece musejí...“

„Nikdo nic neví. V pondělí odjel do Prahy, a už se nevrátil.“

„Do Prahy? Tam teď byla nějaká mela, tak se snad do něčeho nepřípletl, mohli ho třeba zranit. No – já myslím, že ho příslušníci najdou, kdyby třeba ležel v nemocnici... U nás se lidé jen tak neztrácejí.“

A jeden člověk?!

Soudruzi, o člověka nám jde v socialismu především... Hřímá letos na prvního máje z tribuny na Vítězném náměstí Kostěj nesmrtelný, tajemník okresního výboru strany. Jistě, jistě, všechno víme, ujišťoval, o každém víme všechno, i v kolik ráno vstává a v kolik večer chodí na kutě, a všechno máme podchycené, každou věc, každý kousek majetku, národního i soukromého, u nás se nemůže nic ztratit, ujišťoval potom cestou na radnici místní papaláše. Do prdele, Jarouši, u nás se přece nic nesmí ztratit! křičel v salonku za slavnostním sálem národního výboru, kde bylo pro vyvolené kádry a jejich manželky připraveno bohaté pohoštění, na Skoka, a bouchal přitom pěstí do stolu. A ty, Jarouši – tobě se ztratily podpisové archy z rezoluce odsuzující Několik vět! A kdo nám teď uvěří, že nás lid podporuje?

A přitom – člověk se ztratí, a nikdo neví nic. A možná ani vědět nechce, napadlo Elišku.

„Tak já poběžím,“ řekl Záboj. „A hlavu vzhůru, nic se přece nejl tak horké.“

Šla podle řeky. Je to sice delší, ale málokdo tudy chodí, a tak aspoň nikoho nepotká a s nikým se nebude muset vybavovat. Hlavně nebude muset něco vysvětlovat.

„To je kobyłka, chlapi!“

„Jo–jo, ta má rasu...“

Sbíhají se sliny štamgastům v Očku. Liška Eliška, zrzavá lištička; každý by si dal říct...

„A nese se, jako by ho tam eště měla.“

„Oldo, ty seš fakt dobytek!“

„To já jen tak, že se tak nese. Chlapi, tu tak dostat do pelechu.“

„Nežvaň, na takovou nemáš!“

Provokuje Bivoj. Ale Olda kanalizátor se nedá: „Náhodou...“

„Jo – náhodou, kdyby sis náhodou někdy umyl ty mastný pačesy, byl by z tebe donšajn, svůdce žen, že jo,“ neodpustí si Kozel. „Stejně budeš muset k holiči, ty vole, místní komanči s esenbákama prej chystaj zátah na máničky. Když nebudeš mít dlouhý vlasy v občance, napaří ti pokutu a eště vostřihaj chlupy na hlavě.“

„Hele, neser!“

„A že s ní dneska není ten její rychlokvaška...“

„Ten robot! Asi bude zase na školení.“

Eliška je neposlouchá; proč by měla.

Očko je hospoda se špatnou pověstí až dole u řeky a žádný slušný člověk tam nesesává, leda póvl – tak se tady v Pětikostelí v lepší společnosti říká řezníkům a zedníkům a pomocným dělníkům, jakoby to ani nebyli proletáři a vedoucí síla společnosti, když chodí pít pivo a mazat karty do pajzlu na břehu a ještě s takovým vyvrhelem lidstva, jako je kopáč Olda, který od pondělí do pátku čistí pětikostelní kanalizaci. A kanalizátor asi nejní člověk! vzteká se potom Olda. A co tady Aristoteles, ten jim nevoní taky? To ale Kozel, recidivista propuštěný na jaře na podmínku, neví, a kolem Řeka našlapuje jako jehlách; voní, nevoní, čučí jako vrah a takovej jako von se nerozmejší dvakrát, i protřelej kradák musí bejt vopatrnej. Aristoteles je bývalý partyzán, prý hrdlořez, z Řeka do Pětikostelí ho vyhnali černí plukovníci, když si po válce vyřizovali účty s komunisty, když nemusí, nemluví, a tak ani teď nic neřekne, leda po nich sem tam hodí zlým krvavým okem. Jo, tam jim vzali správnou míru, pošklebuje se Kozel; jako vždycky, když zrovna nepolyká stu-

denou desítku. Ale na nic se Řeka nezeptá, i když mu zvědavost nafukuje hubu, ani na to, jestli pod Olympem zabíjel ženské a děti, jestli jim podřezával krky tak jako Bivoj dobytku na jatkách...

„Chlapi, dopíte to pivo, tady nesu další, tak at k vám nemusím dvakrát.“

„Hele, Bimbo, to ho mám do sebe lejt jak do kanálu. Vono by tě pro pár kroků nebylo.“

„To víš, Kozle, zrovna kvůli tobě se přetrhnu.“

„Dyť ty tvoje slivky stejně za moc nestojí.“

„Tak sem nelez, nikdo tě nenutí.“

„No jo, ale za dvě voči jinde v Pětikostelí pivo nedostaneš.“

Končí debatu Bivoj. A s řezníkem, co vypadá jako gorila, se nikdo hádat nebude, takže zazvonil zvonec – a všem těm řečem je konec.

„Tak to tady nechej, no.“

Nebylo by lepší, kdyby se opíjel? Seděl by tady mezi nimi, vykládal nesmysly, a třeba i oplzlé nesmysly, a doma mi občas místo politického školení třeba natloukl? myslí si Eliška. Pořád lepší než být pohřešovaný. To zní – hrozně! Skoro jako pohřbený...

Doma si uvařila čaj, sedla si k oknu a mechanicky vzala do rukou noviny, které ležely na stole pod oknem; byly několik dnů staré, ale schovávala je pro Emila – jako vždycky, když byl na pár dní pryč, na školení a tak... O narušení klidu a veřejného pořádku na Václavském náměstí v Praze se pokusilo asi 1.500 osob. Pod záminkou 30. výročí srpnových událostí 1968 chtěly uspořádat nepovolenou demonstraci s cílem vyvolat atmosféru napětí a násilí. K tomuto jádru se postupně přidávali militantní provokatéři a kriminální osoby. Jejich provokační úsilí se však nese-

tkalo s podporou občanů a návštěvníků Prahy, kteří narušování klidu odsoudili. Na potlačení nepokojů byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti a Lidových milicí. Zatčeno bylo 320 Čechoslováků a 56 cizinců... Četla jako automat; v hlavě měla tupé nic.

A ani nevnímala, co čte.

No co, kachny, říkával nad novinami její otec.

Ale ani on tu není.

Pořád byla duchem nepřítomná, jakoby ve snu, nebo s horečkou, pořád nechtěla myslet na to, co se mu mohlo stát, jako by to tím snad mohla přivolat. Ale–ale, smál by se Emil, kdyby tu byl. Události předcházejí našemu přemýšlení o nich, a nikdy naopak, protože potom bych neučil dějepis, ale futurologii, smál by se, jako se smál, když mu jednou řekla, že takhle to nemůže pokračovat, když z funkcionářů se staly automaty na fráze, poučky, citáty, zákazy a příkazy, návody a definice; jste jako mluvící stroje, a přitom nemáte co říct, a těm, co mají, jste zavřeli ústa. Lidem jste zakazovali tak dlouho věřit, až přestali věřit úplně všemu, hlavně vám, mluví jinak doma a jinak na veřejnosti, dělají jen to, k čemu je někdo přinutí zastrašováním nebo násilím. A tak už spolu ani nemluvíme, jen si vyměňujeme naučené bezobsažné věty, jako bychom byli roboti, přetvářka je každodenní maska na tváři a obyčejná lidská slušnost nic neplatí, filmy, písničky a knížky jsou zakázané, i myšlenky jste dali na index, když náhodou uděláte jeden krok dopředu, hned zase ustoupíte o dva zpátky, a tohle je konec toho tvého socialismu, řekla. Ale on se smál, protože měl svoji vlastní víru, které říkal dějinný optimismus, ale potom zvažněl: Máš pravdu, a proto

musíme socialismus zreformovat, protože když to neuděláme teď, už nikdy žádný socialismus nebude... Táto, když nic neuděláme, je se socialismem konec, říkal naléhavě tchánovi, když byli u jeho rodičů naposledy, po dobrém obědě – králíčí pečince na česneku s kouskem tučného bůčku, s bramborovým knedlíkem a se špenátem. Žádný strach, Emile, však voni to soudruzi nahoře mají dobře spočítaný, uklidňoval tchán; možná víc sebe než jeho... Soudruhu, když teď nic neuděláme, možná už žádný socialismus nebude, Emil to hučel Kostějovi do ucha po letošní prvomájové manifestaci, když okresní tajemník dohřímal o úspěších a vymoženostech; snad vážně věřil, že ho může přesvědčit a že se dá něco změnit. Ale ono se nic neří tak horké – Kostěj s hubou plnou šunkového chlebičku měl pro strach uděláno, anebo strach cokoli měnit... A Koehler, předseda pěti-kostelní stranické organizace: No jo, soudruhu, ale něco bysme udělat měli, tady lidi nechtěj už ani do průvodu, vymýšlej si nemoc a bůhvíco eště, a leckdo si už ani nevymejší – prostě nepříde. Soudruzi odmítají funkcionářit, nechtěj podporovat naši politiku, pohádat se o ni a třeba i poprat. Dělníci ze strojírny pokládají členský legitimace, nechtěj už být ve straně – dělníci! Prej jim je členství na prd, když děti vyrostly, a voni to mají za pár do důchodu, na kádrovém profilu už jim nesejde. A lidi jak si votvíraj hubu! Veřejně žvaní po hospodách o tom, co hlásila Svobodná Evropa. Před pár lety bysme jim dali pěkně po bolševicku před držku, ale dneska... Ale ale, soudruhu, ono se nikdy nic neří tak horké – Kostěj s pusou zapatlanou od vlašského salátu hýřil optimismem: Žvaní, ať si žvaní, klidně je nechte žva-

nit. Dělají něco? Nedělají. A tak je máme všechny v hrsti a můžeme je za to jejich nicnedělání kdykoli skřípnout. A dělají něco proti nám? Nic, ne? Ani prd, soudruhu, hlásil příčinlivě nadporučík Košťál. Na ochmelky nedbejte, hlavně mládež je třeba přidržet u naší věci, poučoval Kostěj. Souhlas, soudruhu, souhlasil Koehler. Bylo to na zvracení, vzpomíná Eliška. Ale svazáci by něco udělat měli, mlel Koehler, to je pořád jen samá diskotéka, samý běžím s hovnem proti plátnu, ale, soudruzí, třeba nějakou besedu by to chtělo, aby se mladým ukázalo, zač je toho loket. A Kostěj: A právě to je úkol tady pro našeho Emila...

Tak proto odjel; aby se konečně hnuly ledy.

Ale nedal o sobě vědět!

Nejdřív si myslela, že je s kamarádem z ministerstva. Třeba se opili, třeba skončili někde na chatě a opíjejí se při vzpomínání na staré zlaté časy na fakultě. Když mu ale zavolala na ministerstvo, nevěděl nic. Vlastně řekl, že o Emilovi nic neví; ne, Emila neviděl, měl přijít, ale nepřišel, a ani nezavolal, a tak neví, kde je, ale uteklo mu: Aby snad propánakrále... Nedořekl a bez rozloučení zavěsil. Zůstala chvíli sedět s němým sluchátkem v ruce a přemýšlela, co vlastně nedořekl. Ale nechtěla na nic přijít, opravdu žádné vysvětlení si domýšlet nechtěla, aby náhodou něco nepřivolala, a navíc tomu sama neuvěřila.

To snad raději přestat myslet.

Ale copak to jde!

Zatelefonovala Emilovým rodičům. Dlouho se k tomu nedokázala přimět, protože věděla, že bude muset odpovídat na spoustu dotěrných otázek; a nepohádali jste se, děvenko? Nestalo se u vás něco... A vyslechnout skryté i otevřené na-

rážky; to je divný, holka, podívej, todle by náš Emil nikdy neudělal! Nikdy před tím se u nás nic takovýho nestalo! Před čím asi? Před čím! Chtělo se jí křičet, když jí tchán bez obalu řekl:

„Podívej, holka, todle se mi nezdá, a tak si myslím, že to bude nejspíš tvoje vina, když před tím nic podobného neudělal! Manžel se drží doma, když ho tam má co držet!“

Asi ho měla přivázat provazem za nohu k noze stolu, zamknout dveře a zahodit klíč...

„Já si to zjistím,“ řekl nakonec. „Poptám se na esenbé.“

„Tam jsem byla.“

„Já to vyšetřím!“ řekl tvrdě a zavěsil.

Neplakala – nemohla, nevěděla co oplakávat...

Školní rok byl za dveřmi, tak blízko, že si začala přát, aby snad nikdy nepřišel. Nemusela by nikomu nic vysvětlovat, ani Drahuně, ani kolegům v kabinetu, ani studentům. Ale přišel.

A navíc přišlo předvolání.

„Jen běž, Eliško,“ řekl Záboj. „Soudruzi pro tebe určitě budou mít nějakou zprávu.“

Snad...

Tentokrát ji neodvedli do místnosti k malému esenbáčkovi se stříbrnými hvězdičkami na rami. V zakouřené kanceláři náčelníka místního oddělení je to ale navlas stejné – prezident Husák na skobě ve zdi, český lev s hvězdou v hlavě na husitské pavěze hned vedle a vedle ještě nástěnka, jako ve škole, jenom dost zastarala, pořád ještě na ní vítězí Vítězný únor s Gottwaldem ve vypůjčené beranici. A venku? Teplý konec léta.

„Dobrý den, pane Košťál,“ řekla.

Vždyť ji zná... I ona ho zná, zná ho z mnoha oficiálních akcí. V olivové uniformě a s brigádýr-

kou na hlavě je vždycky tak jiný mezi ostatními představiteli v šedých oblecích, vlastně tak stejný – stejně jako oni hodně kouří, rád si nacpe břicho šunkou a uherským salámem na recepcích, kam lid manifestující venku pod okny za tu naši společnou věc, jak s oblibou opakuje Kostěj, nesmí, a nejčastěji do sebe obrátí pár pořádných stakanů vodky. I teď cítí jeho páchnoucí dech; je cítit po cigaretách, lógru ze silného turka a laciném alkoholu, i z jeho pomačkané a nevyčištěné uniformy a z vlasů je cítit ten erární esenbácký odér. Zvedl se jí žaludek.

„Sedněte si, soudružko.“

Úředně, stroze. To tam je podbízivé tykání z recepcí a přátelské pobízení: No – jen si dej, soudružko učitelko, šunka je výborná, sám sem měl dvakrát. A že nevidím manžela! Ale je tu, pane Košťál, někde tu bude...

„Našli jste ho? Už o něm něco víte? Kde je?“

A dál už nemůže. Ani se ptát, ani pomyslet...

A on? Nic, jen čučí, nevraživě a nepřátelsky, jako by chtěl tím zlým kukučem udělat domovní prohlídku rovnou tady v její hlavě.

„A vy, co víte vy?!“

„Já – nic!“

„Nevíme nic,“ plácne najednou otevřenou dlaní do stolu. Prsty má žluté od nikotinu a za nehty špínu; má se začít bát? „Ale je tadyk důvodné podezření, že zradil, že zběhl do kapitalistické ciziny. A vy že ho krejete!“

Panebože, co to naznačuje...

„Má tam nějaké příbuzné nebo známé? Naznačil vám někdy něco?“

„Ale, pane Košťál, vždyť ho znáte!“ Skoro vykřikla. „Kam by utíkal? Má rád tohle město, tuh-

le zemi a žije a pracuje pro socialismus. A jeho otec je přece člen okresního výboru strany – vždyť to víte!“

„Vim, co vim, dneska všickni měněj barvu, a jen nejpevnější soudruzi nepovolí.“

„Ale přece sám nevěříte...“

„Tadyk nejde o víru, soudružko,“ řekl důležitě. „Tak máte nějaký poznatky, který můžete sdělit orgánům Veřejné bezpečnosti?“

Poznatků by bylo, pomyslela si, zatímco on si chystal list nažloutlého dřevitého papíru, dva kopíráky a dva tenké průklepové papíry do psacího stroje, ale ty se sotva hodí do protokolu... Komunistům skoro nikdo nevěří, socialismus skoro nikdo nepodporuje, a také otravně donekonečna opakované hry na boj za mír a očekávání lepších zítřků i předstírání budovatelského nadšení v prvomájových průvodech už občany přestaly bavit. A koho by bavilo čekání v nekonečných frontách na maso, banány, boty, toaletní papír, hygienické vložky, ubrousky, cukr, kmín a pepř, dokonce i na mléko a rohlíky – ty jsou sice jako z gumy, ale po třetí hodině odpoledne už v samoobsluze na sídlišti stejně nejsou k dostání. Leda v Pramenu na rohu na náměstí naproti radnici jich má Brejžek pár schovaných pro strejčka příhodu, ale jen proto, že naproti je radnice a občas odtud k němu někdo zaběhne, jakoby jen tak, ale ve skutečnosti na kontrolu; znáte to – důvěřuj, ale prověřuj, aby se nahoru dalo hlásit, že se zásobováním obyvatelstva je všechno, až na drobné poruchy, v pořádku, když i rohlíky ve tři odpoledne v Pramenu ještě mají. Ale tohle se do protokolu asi nehodí.

„Jaké poznatky myslíte?“

„No – choval se v poslední době podezřele?“

Choval, ale do protokolu to nepatří. Jako by přestával věřit tomu, co píše Rudé právo. A co chvíli se utrhoval na televizi a poškleboval se zprávám z rádia. Ale ani to se do protokolu nehodí.

„Ne!“

„Tak vy vlastně nic nevíte?“

„Nic!“

„Dobro, dobro, tak mi to tadyk podepište... A doufám, že ste vypovídala pravdivě, protože vás poučuju, že by vám jinak hrozilo trestní stíhání pro neoznámení trestného činu nezákonného opuštění republiky, jasno!“

Když se k ní s papíry v ruce sklonil, skoro se pozvracela.

Šla domů.

Asi bych měla jít zpátky do školy, říkala si. Ale neuměla si představit, jak bude čelit otázkám Zábaje a všech ostatních, teď, když už ví, že Veřejná bezpečnost Emila nehledá jako ztraceného. Šla dlouhou cestou kolem Malše, ale na tom jí teď nezáleželo, když doma nikdo nečeká a do školy se jí ani za mák nechce. A v uších jí pořád znělo to esenbácké bubu. A co teď bude se mnou? napadlo ji.

Ale zahrnala ty myšlenky.

U mostku na Sokolskou louku; ale Sokolská se jí teď říkat nesmí, protože Sokol je pro komunisty sprosté slovo, tak se jí říká Dlouhá, i když dlouhá ve skutečnosti není, z jedné strany ji zkracuje lesík, tak akorát pro milence, a z druhé zahrádka, ve kterých několik neuvědomělých obyvatel Pětikostelí, inklinujících podle tvrzení místních komunistů k soukromničení, pěstuje okurky, mrkev a cibuli, potkala Koehlera. Byl sám, a to jí připa-

dalo divné, protože soudruzi teď osamoceně ven často nevycházeli, a ukazovali se raději jen na velkolepých oslavách na vysoké tribuně a pod ochranou esenbáků a lidových milicionářů, a když si náhodou vyšli sami, tvářili se, jakoby nic, jako by ani nebyli, jako kdyby v kapse nebo někde doma v šupletí neopatrovali rudou stranickou legitimaci, a svoji pevnou a neochvějnou uhlířskou víru projevíli jen, když si začala nějaká protivná bába, třeba Stará osoba: Pane Koehler, viděl ste to, to je dneska mládež, koukněte na ty mladý – jak vypadaj, co maj na sobě, a ty vlasy... Nojo, hrůza, paní! Čest! Koehler jí pomůžte! Má tady slovo a vlastně i moc, i když je to jen obyčejný dělník. Ale tchán je přece taky dělník a má vysokou funkci, a kdo jiný by měl pomoci... Ani ji nepozdravil. Tvářil se, jako by ji neviděl, odvrátil obličej a rychle pryč. A to bylo šokující, protože mu chtěla říct jen to, že se Emilovi něco zlého stalo, a protože si pamatovala, jak přátelsky se k němu vždycky choval.

Ale to tu Emil ještě byl, a nikdo ho z ničeho nepodezíral.

Zvedl se jí žaludek.

Blít a vyblít se z toho všeho!

Učitelka by takhle mluvit neměla, ani učitelka němčiny a latiny, ale ona to přece nikomu neříká, jen sobě, a přece se jí z toho a z toho všeho zvedl žaludek. Koehler býval u nich doma pečený vařený, běhal za Emilem s každou hloupostí třeba přes půl města; jdu se poradit, soudruhu, ty si študoval, tak nejlíp víš, jak to správně napsat, aby to bylo podle směrnic a v duchu usnesení, a taky víš, jaká je teď hlavní stranická direktiva, víš, já nevím, co ty lidi dneska chtějí, stěžoval si v poslední době, nám přece de hlavně vo člověka, ale

jak jim vysvětlit, vodkad' vítr fouká, když mládež si už neváží ničeho, ani míru, ani socialismu, ale to já vím, že ty seš jinej, soudruhu, dodával, a to víš, že ty máš moji podporu dycky a všade a v každěj situaci, ať se nevim co děje... Ale to byl Emil ještě tady, a nikdo ho nepodezíral z trestného činu nezákonného opuštění republiky. Stála na úzkém mostku nad řekou, dívala se, jak pod ní ubíhá voda, a najednou jako by dostala mořskou nemoc, zvracela a zvracela do té kalné vody pod sebou. Smutek a beznaděj. Všechno. A potom s prázdným žaludkem a hlavou plnou všelijak zpřeházených myšlenek, na které chtěla zapomenout, a předtuch, na které nechtěla ani pomyslet, dostala chuť napít se; ale ne čaje nebo kávy a sama doma v prázdném domku pod Vyhlídkou, dostala chuť na něco silného a hořkého, co možná má doma v obývacím pokoji v sekretáři po rodičích – ale co teď doma a sama, a co určitě mají tady v restauraci na břehu Malše.

Co na tom že Očko je hospoda se špatnou pověstí... Elišce to může být ukradené, k smíchu, opravdu, co jí na tom záleží, když ona teď bude učitelka a manželka se zničenou pověstí!

Vešla a řekla:

„Prosím, dejte mi skleničku nějakého hořkého likéru.“

„Ale já tady mám, paninko, leda ferneta. To víte, u nás žádný dámský likéry nevedeme.“

„To je jedno, nalijte, co máte.“

„Ta má předstih, ty vole,“ sbíhají se štamgastům sliny.

„A ten podvozek!“

„Jednom aby jí nehaprovalo mazání, když je pořád jalová a bez sviště.“

Olda kanalizátor si nevidí do nevymáchané huby.

„To ten její možná střílí slepejma...“

„Nebo nemá koule!“

„Kurva, taková ženská!“

„Nebud' sprostěj Oldo,“ krotí čističe kanalizace Šídlo, lékárník. Tady mu říkají Svatý Václav, a v Pětikostelí se vykládá, že podepsal chartu a taky nějakou náboženskou petici – to se ale jen šeptá. Jako kdyby sem ani nepatřil... Sem, a ani do lékárny! vynadal nedávno Koehler předsedovi národního výboru, když s Havlem podepsal chartu a taky tu náboženskou petici. Jo – tak mi nejdřív sežeň novýho lékárníka a pak si toho Šindeláře pro mě za mě dej třeba zavřít, nedal se Krása. A tak Šídlo vydává léky, někdy k večeru vysedává v Očku a moralizuje, že štamgastům občas skřípou zuby.

„Co kecáš, vole?!“ vzteká se Olda. „Co sem řek?! Řek sem něco?! Řek sem jen, že je to pěkná ženská – kurva!“

„No právě, pořád kolem sebe házíš kurvama.“

„Zase kecáte vo komunistech? To nemáte nic lepšího na práci?“ šklebí se Bivoj. Je to rezník, pracky jako lopaty, nebo jako vrahoun, anebo obojí. Ale snad poráží jenom ty bejky...

„A co...“

„Neposlouchejte je,“ mávne nad nimi rukou hostinský. „Voni si daj jedno dvě píva, zazdí do toho ňákýho prcka – a pak jim to kecá!“

Eliška je neposlouchá; v hlavě má deset, ne sto hlasů a všechny křičí najednou a z toho je takový galimatyáš jako ve třídě ve škole – všichni mluví a mluví, a nikdo neposlouchá. Hluk hospody jí splývá do jediného nesrozumitelného hlasu, kte-

rému ani učitelka cizích jazyků nerozumí, a jen sem tam z něho vyskočí slovo, věta...

„Já každému rozbiju hubu, kdo mě nasere, tomu roztrhnu držku...“

„Bojujete, bojujete, ale jen hubou a v hospodě!“

To je Aristoteles, ten Řek, vzpomene si Eliška.

Je to Aristoteles a většinou studentů z pětikostelního gymnázia je proto k smíchu; holohlavý, s masitými rty a s bambulovitým nosem pijana stěží připomíná ideál klasické antické krásy. Diskobolos z Pětikostelí, říkají o něm kluci. Filozof s krví na rukou, děsí se holky. Tlustý a malý; paťatý, pošklebují se Blabla s Chalabalou.

„Vy Češi všechno poserete, posrali ste se už v osmašedesátém...“

„Kdyby v osmašedesátém, už osumačtyřicátým!“

„Jenomže v osmašedesátém se to všechno mohlo socialismem s lidskou tváří zase napravit.“

„No a co ste udělali, když přitáhli Rusáci? Posrali ste se!“

„Co sme mohli! Tady Šídlo s nima mluvil, vid', vole. Ale nic sme nezmohli.“

„A cos jim říkal?“

„Čto vy zděs dělajete? Počemu vy přijechali sjuda? Zděs nikakaja kontrarevoljucija! Iditě domoj...“ Recituje Šídlo klopotnou školskou ruštinou. „Jenomže ti, kterým jsme to říkali, o tom nerozhodovali. A Brežněv sám nepřijel, tak tomu jsme to říct nemohli.“

„To jste vy, pane Šídlo?“

Eliška dopila.

„Tak nashledanou.“

„Když dovolíte, půjdu kus cesty s vámi.“

A než za nimi s hlasitým bouchnutím zapadnou dveře na péro; to víte, brano zavírá samo je pro podnik jako Očko moc noblesní, pružina stačí, řekne ještě ten Řek:

„Co ste vy Češi za lidi? Necháváte se bít po hubě, a ani se nezbouříte. A pak jen koukáte na televizi, jak se za vás v Praze perou Poláci a Maďaři.“

„Kdo to říká?“

„To je jedno – kdo to říká!“

Všechno je jedno; Eliška je jako tělo bez duše, když jde bez hlesu vedle Šídla nahoru k Vyhlídce.

Co o něm říkal Kostěj, když Koehler vyčítal Zábojovi, že u něj na gymnáziu studuje dcera třídního nepřítele? Šídlo? Ten bude obětí doby, soudruzi, hlavně ho nepřibíjet na kříž – to by se mu hodilo, aby pak ze sebe ve Svobodné Evropě udělal obětního beránka, pořádně mu zatopit, potrápiti ho – jistě, předvolat si ho, že nevyzdobil okna, že nebyl na brigádě – to ano, odepřít mu nový vodovod a zdržovat opravu kanalizace, ale na kříž nepřibíjet. Ale, soudruhu, co tomu řekne soudruh Moroz... Já vím, soudruzi, já vím, oni teď mají za papeže Poláka a čekají na zázrak vlastního vzkříšení, ale semele je to, soudruzi, semele je moderní doba, ten jejich milostivý Kristus pán se už nehodí do našeho století. Já bych se s ním nemazal, soudruhu, přece když se kácí les, lítají třísky, trval na svém Koehler. Ano, a od hoblíku nejvíc, pomyslela si tenkrát Eliška. Ale kvůli němu, to kvůli Emilovi, držela pusy a krok.

Teď natahuje nohy, aby stačila Šindelářovi s čapíma nohama.

„Slyšela jste? V Praze se zase něco semlelo a tentokrát to zřejmě bylo ještě horší než při palachiádě v lednu.“

„Četla jsem o tom v novinách, ale kdoví, co je pravda...“

Kdyby tady byl Emil, jistě by jí zase vynadal; vždycky byl připravený pohádat se o svoje přesvědčení, nikdy se nedokázal docela uvolnit, ani doma, pořád napjatý, zapálený a vždy ochotný hájit svoji pravdu, tu uhlířskou víru, proti všem, a tak i proti ní: Ale to přece ví každý, kdo to vědět chce! A ještě: Něčemu věřit musíš, co bude, když nám přestaneš věřit? Ale já myslela, namítala v takových chvílích, že komunismus není o víře, že víra je pro komunisty přežitek. Neblázní, je víra a víra, řekl jí, když mu před prázdninami oznámila, že nepodepíše rezoluci odsuzující Několik vět. Ta naše je vědecká, a kdo nejde s námi, jde proti nám.

Ale to bylo ještě před tím, než svoji uhlířskou víru začal ztrácet i on. A potom odjel. A už se nevrátil.

Pětikostelí se hrálo v posledních paprscích léta. A to málo ostré světlo milosrdně látalo díry v omítce chátrajících domů i výmoly na silnici a jakoby polidšťovalo vybledlé transparenty s nabubřelými hesly...

Se Sovětským svazem na věčné časy, a nikdy jinak!

„Copak oni vědí o věčnosti?“ řekl najednou vedle ní Šídlo; skoro zapomněla, že tam je, ponořená do vlastní bolesti a do vzpomínek. „Jenom se nám sem napořád nakvartýrovali.“

„A víte, jaká je jednotka dočasnosti?“

Usmál se, když zavrtěl hlavou.

„Jeden furt.“

Ale sama se tomu nesmála, a smála se vždycky tak ráda. Nemohla. Nebylo jí do smíchu; kdoví, co je s Emilem – nevěděla.

Proč vlastně na věčné časy... Když nic netrvá věčně! pomyslela si dříve, než se s ní Šídlo rozloučil:

„Nashledanou, paní učitelko. A když to nebude ve věčných, tak snad aspoň v lepších časech.“

„Snad ano, pane Šídlo.“

Jenomže co když lepší časy nikdy nepřijdou? Anebo jsou dávno pryč...

Emil je pryč! Odjel – bylo pondělí před polednem, Trabant 601, i když kombi, není právě nejluxusnější vozidlo, ale jsou i horší; třeba hadraplán, čili bunda na kolech, říkával, když na ulici před domem myl a leštil umělohmotnou karosérii svého východoněmeckého zázraku a přitom odmítal posměšky sousedů: Dej pozor, sousede, opatrně, ať si do toho bakelitu neprodřeš díru, snědl jen polévku, nasedl do svého kapesního autíčka, zamával a nahoru do okna ložnice ještě zavolal: Nic netrvá věčně, Trumpetko, tak proč pořád něco chtít! Motor zabublal, zasmradil ulici – a byl ten tam.

II. KAPITOLA
TOTO SHROMÁŽDĚNÍ
NEBYLO POVOLENO!

Tak já jedu, vzpomněl si, pokolikáté už, jak řekl v pondělí před polednem, a hned potom odjel. Bezstarostně, bez velkého loučení, jenom ještě zamával nahoru do okna – a jel. A tak to začalo... anebo tím skončilo všechno, co znal, vše, čím byl.

Ale jak se to mohlo stát? A proč mně! ptá se teď sebe sama, pořád dokola, až do úplného zpitomení. Vykřičel by to, ale copak někdo poslouchá! Proto snad, že se narodil v rodině stranického funkcionáře? Proto, že ho uchvátil Komunistický manifest už na gymnáziu, zatímco spolužáci četli pod lavicí potají Milence lady Chatterleyové? Může si plačtivě stěžovat, ale není komu... Že na československém náměstí, nebo v Praze na Václaváku, překročil bludný kámen? A zabloudil. Že na pěší túře k zatopenému srdci Vltavy přešel přes bludný kořen? A ztratil hlavu. Ale opravdu ji ztratil? A kdy a kde vlastně zabloudil, anebo ztratil sebe? ptá se pořád dokola Emil; dobře ví, že mu ve škole říkají Robot Emil, ale co na tom, tam má každý přezdívku – Fardák, Kruťas, Běda, Moula, Duch. Teď ale leží tady na kovové pryčně pod kousavou vojenskou dekou, Pětikostelí je daleko, jakoby na jiné planetě, a může se donekonečna ptát: Proč, proč, proč... Nikdy by ho nenapadlo, že právě on sejde z rovné, pečlivě nalinkované cesty – a stalo se.

Sakra, proč já chodil na ten Václavák!

Jel přece do Prahy na ministerstvo školství vysvětlit soudruhům, že takhle už to dál nejde...

Eliška stála v okně, když nasedl do auta a ještě na ni nahoru do patra zamával a ze spuštěného okénka zavolal: Nic netrvá věčně, Trumpetko, tak proč pořád něco chtít! Ano, ona pořád něco chtěla. Dovolenu, do divadla, do kina, na výlet

na nějaký ten hrad nebo zámek... a dítě! A on pořád všechno odkládal. Na nic neměl čas, dělal politiku a tvrdil, že to nedělá pro sebe, ale pro společnost, pro všechny, takže vlastně i pro ni. To jí říkal, když se ho doma ptala: A co uděláš pro mne? ptala se ho pokaždé, když se vracel pozdě v noci z nekonečných schůzí, a ona na něho čekala trpělivě, ale s němou výčitkou. Otočil klíčkem v zapalování, v motoru to zabublalo, ale naskočil hned napoprvé, i když elektrika v trabantech spolehlivá není, pořádně zasmradil ulici – a odjel. A tentokrát ani nezatroubil, a to přitom bylo takové jejich tajné znamení; ona byla Trumpetka, protože její fistulka připomínala klakson jeho východoněmeckého zázraku. Nebo dětskou trumpetku z pouti.

Tak odjel.

Aby se ledy konečně hnuly.

Trabant 601, i když kombi, poskytuje jen malý výkon a ještě menší luxus, ale je to dobrý pracant a utahovat by si z něho každý hned nemusel. Člověče, proč tankuješ benzín do šlapacího autíčka? řekl Emilovi u pumpy nějaký důležitý tydýt; samozřejmě že měl nadupaného žigulíka. Ha–ha, no to je fakt sranda! Emil se zamračil, ale neřekl nic. A co by taky říkal: bakeliťák, pomsta za Sudety, fichtl – to znám, ano, to všechno už slyšel, a mnohokrát, a dokonce ještě víc, tak třeba: rozzuřený vysavač, trsátko nebo BMW čili Bakelit Motor Werke. A navrch ještě fór: Kdy trabant dosáhne největší rychlosti? Když ho fízláci odtahují, pch... Málo svítí, špatně topí, ale to teď na konci léta není důležité, a po hrbolaté silnici plné výtluků po dávno skončené zimě poskakuje, div člověku kosti z těla nevytřese; takže taky kos-

titřas, ale co – hlavně že jede a nevyžaduje žádnou zvláštní péči.

Odjel po známé trase Pětikostelí – České Budějovice – Praha a zaparkoval na Vinohradech hned za rozhlasem. Jako vždycky v Praze.

Oldo, dějepis a občanskou nauku nemůžeme učit jako za krále Klacka, jakoby se ve světě nic nestalo – a že se toho stalo! Mnohá znamení naznačují, že nic nebude jako dřív, říkal si v metru cestou na ministerstvo. Jako by sám sebe ujišťoval o správnosti své mise.

A pak mu to v jeho kanceláři na Malé Straně řekl:

„Oldo, dějepis a občanskou nauku nemůžeme učit jako za krále Klacka, jako by se ve světě nic nestalo, musíme něco udělat, jinak ztratíme mladou generaci – ta na fráze z padesátých let nenaleť!“

„Neblázní, nikdo tady s tebou nebude mluvit, každý se bojí, co bude...“

I ty? pomyslel si Emil.

„Vy na venkově si možná myslíte, že se u nás chystá druhé kolo socialismu s lidskou tváří, ale tady se utahují šrouby. Člověče, je to čím dál horší, tak co otravuješ s liberalizací výuky! U nás se každý bojí potkat někoho třeba na hajzlu, aby ho ti nahoře neosočili z konspirace.“

„I ty?“ zeptal se Emil.

„Hele, já na tohle nemám náladu. Koho hledáš? Reformátora? Disidenta? Hrdinu? Já jsem úředník!“

„Oldo, Gorbačov opisuje od Mlynáře, v Moskvě mají Pražské jaro.“

„Myslíš, že to nevím? Kamaráde, já taky čtu noviny. Kde ale máš československého Gorba-

čova, nebo nového Dubčeka?“ řekl a ztišil hlas a rozhlédl se po kanceláři; jako by se bál, že i stěny mají uši. „Tady i stěny mají uši.“

„Třeba soudruh Štěpán...“

„Ten!“ zaťukal si na čelo.

„Jistě, a kdo jiný, když starší soudruzi jsou pořád jeden krok vpřed a dva kroky vzad? Je z nové generace, mladší a vzdělanější než ostatní členové předsednictva, mluví dvěma jazyky a má z funkce předsedy Mezinárodního svazu studentstva zahraniční kontakty.“

„To je teda fór!“ Ušklíbl se a zase se tak nejistě rozhlédl kolem sebe. „Víš co, jestli chceš změnu a máš kuráž, běž na Václavák, třeba se tam dneska budou přepisovat dějiny.“

Ale švejkování nám při obraně socialismu nepomůže.

Chtěl říct, ale neřekl, ani těm uším ve zdech.

Asi tam opravdu překročil bludný kámen... Na Václavák chodit neměl. Ale šel. Vlastně šel k rozhlasu, tam měl přece zaparkované auto – ale sám dobře ví, že to zní jako výmluva, mohl tam klidně pohodlně dojet metrem. A při tom sešel z cesty, z té vzorně rovné přímky narýsované podle direktiv a usnesení do jednoduché a srozumitelné budoucnosti. Ale možná že právě tohle byl jeho osud a možná trest za nabubřelou uvědomělost, za to, že všechny kolem sebe přehlížel, že na každého bez členské legitimace shlížel z výše své politické sebejistoty zaštitěné неотřesitelnou autoritou strany a státu; za tu samolibou prostoduchost, s níž se dalo tak snadno vysvětlit cokoli: Je to tak, soudruzi, protože to tak napsal Marx, a přes to vlak nejede! Je to tak proto, že to řekl Lenin, a to je bez diskuse... Nějaký vhodný citát

se vždycky najde, a na všechno! Ne, na Václavák chodit nemě!l!

Ale co všichni ti lidé? říkal si na Václavském náměstí. Proč oni tady jsou?

„Jménem zákona, rozejděte se!“

Nikdo se nepohnul.

Co chtějí? ptal se; sebe – a koho jiného!

Nic nechápal, ničemu nerozuměl, jako by se ocitl v jiném světě, který nechápal. Nikdy nepovolenou demonstraci neviděl, leda doma v televizním zpravodajství – pár roztřesených skoro nic neříkajících záběrů na skupinky podivně vyhlížejících dlouhovlasých mladíků, někdy sveřepých, někdy vystrašených, rozhodné tváře příslušníků, zelené kropící vozy; to víš, Pražákům se nechce dělat, komentoval to u nich doma Koehler. Ano, nepřel se, souhlasil i s televizním komentátorem: Naši pracující chtějí klid na práci, zatímco protisocialistické síly a protistátní živly vyvolávají neklid... Nikdy na žádné nepovolené demonstraci nebyl. Zná – znal; jen oficiální manifestace se schválenými hesly a s jasným rozdělením úloh: nahoře na tribuně se řeční, dole pod tribunou tleská...

Soudruzi, my socialismus musíme ubránit, my socialismus ubráníme, volal na letošní prvomájové manifestaci v Pětikostelí Kostěj nesmrtelný. Ale zatleskalo jen pár rukou hned dole pod tribunou. Však jim ještě ukážeme, kasal se potom na národním výboru na obligátní opulentní žranici; šunku, uherák i okurčičky už ochutnal, tak snad ještě vodku a kaviár. Dnes Lukulus hoduje u Lukula, pomrkával spokojeně na stále naježeného učitele dějepisu! S kým, když nám lidé přestávají věřit? Ale klid, Emile, jen žádnou paniku, mlčící masy máme pod palcem a těch pár odpadlíků

hravě zvládneme, kdo je to, no – ptám se tě, kdo to je? Ztroskotanci a samozvanci z Pražského jara a jeden Havel, a toho tady ani nikdo nezná. Ale pár šmejdů si u nás musíme ohlídat, soudruhu, třeba Šindelář, ten podepsal s Havlem chartu, zvedl bojovně bradu Koehler. A taky tu náboženskou petici! A taky tu chátru z hospod, soudruzi, přidal se Skok, tajemník z národního výboru. Ohlídáme, Jarouši, neplaš se, tady soudruh Košťál na všechny dohlídne, pravda... Samozřejmě, srazil náčelník místního oddělení věbé hnědé polobotky. Pitomec, pomyslel si Emil. Na všechno chce dohlížet a kdoví, čeho má víc plnou hubu – výhrůžek, nebo exportního parku. Hlavně se nažrat, to je jejich přesvědčení! Nezažranost, možná v tom je náš problém, pomyslel si tenkrát. Plné břicho je pro ně víc než ideály socialismu. A třeba ne, třeba pro ně socialismus znamená právě jen to jejich vypasené panděro... Co jiného, řekla mu doma Eliška. Ale neblázni, Trumpetko!

Tady žádná tribuna není a každý si mluví, co chce...

To snad ne pomyslel si, když několik mužů zvedlo jednoho vysoko na ramena a on špatnou češtinou, promíchanou zkomolenými slovenskými slovíčky, a s cizím přízvukem začal křičet:

„Kamarádi Čechoslováci, my Maďari se vám pokorně omlouváme za vpád naší armády do vaší země v roce 1968.“

Maďar! Už sem jezdí na nezákonné demonstrace i z ciziny, ušklíbl se. A co dělají státní orgány?

„Žádám vás, abyste se v zájmu zachování klidu a pořádku rozešli!“ huhlal dole na Můstku nevýrazný, takový bezpohlavní hlas, z amplionu na oranžové škodovce s bílým pruhem.

Dav se nerozcházel.

A není divu, říkal si Emil. Tohle hu-hu má vzbuzovat respekt!

„Rozejděte se! Rozejděte se. Rozejděte se...“

Šel vzhůru, ke koni.

A věděl, že tady by být neměl. Jenomže navyklá skálopevná jistota a rozhodnost se v něm mísila s dráždivou chutí zakázaného ovoce; takovou nejistotu naposled prožil, když mu na dvoudenním svazáckém školení na Lipně mladá, ale ne moc hezká funkcionářka navrhla, že se s ním vyspí, a on najednou nevěděl co udělat, protože to udělat nechtěl, a přitom nevěděl co udělat, aby nevypadal jako zbabělec. Jenomže, když se večer začal měnit v noc a několik vypitých vodek rozplizlo mužské rysy její nehezké tváře, zapochyboval; vždyť pokušení bylo tak velké a tak nablízku... Najednou byl plný pochyb a nerozhodnosti, jako by přesvědčení o síle jeho pravdy a pohrdání jejich zbytečným a možná dětinským vzdorem ustupovalo před obyčejnou zvědavostí náhodného návštěvníka, hloupého venkovana, který se přimotal k něčemu, co nechápe, a přitom rozumět chce, anebo aspoň vidět, aby mohl potom doma vyprávět, a tyhle smíšené pocity už nezažíval tak dlouho, že je neuměl vyhodnotit, ani správně vyřešit.

Vidět. To chtěl – chtěl to vidět.

Policisté zatím vyrazili pravidelným pochodovým krokem proti demonstrantům, se zvednutými štíty, s napřaženými pendreký.

Tak tady by být neměl!

To dobře věděl.

Ustoupí? Kam až zajdou – to chtěl vidět. A ani dobře nevěděl proč to vidět chce; vždyť se nau-

čil pohrdat všemi, kdo nepochopili velké marxisticko-leninské teorie o třídním boji, revolučních změnách ve vývoji výrobních prostředků a výrobních sil a novém spravedlivém světě pro všechny.

Ale vidět to vážně chtěl...

Soudruzi, kam až chce ten Gorbačov zajít? ptal se v úzkém kroužku stranických funkcionářů v přestávce stranického aktivu v Pětikostelí Kostěj. Kritizoval soudruha Stalina, no – dobře, víme o něm své. Jenomže teď kritizuje i soudruha Lenina! Ale co potom bude platit, když nebude platit ani leninismus? Čemu budeme věřit a co řekneme lidem? A co bude s námi... Co bude? říkal si Emil. Nebude nic. Jako by se i jeho dosavadní neotřesitelná jistota, vyčtená z jednoduchých a srozumitelných návodů na budoucnost a zaštitěná stranou a vládou, měnila v nejistotu pasivního budovatele.

Chodníky byly plné lidí a střed Václavského náměstí a některé ulice plné policistů. V přilbách a se štíty vypadali jako bájní středověcí bojovníci. Ale nebyli to blaničtí rytíři, i když sám vojvoda těch starodávných reků seděl na koni nahoře pod muzeem, bez hnutí a celý ztuhlý v nehybném kameni; ale jakýpak svatý – 500 hřiven stříbra a 120 volů každoročně do Němec, připomněl si Emil svůj majstrštyk z hodin dějepisu, opatrný oportunist a spíš kolaborant, a ušklíbl se nad tím. Kolikrát to vykládal, posměšně a s ironickým úsměvem na stranických školeních: No – jakýpak svatý, soudruzi, když si navlékl německý chomout a podřídil Čechy německému císaři! Ale teď a tady se semkla hrstka lidí v jeho stínu, jako kdyby právě u něho hledali ochranu a bezpečí, ale proč, když nás všechny chrání orgány Veřejné

bezpečnosti a naši mezinárodní bezpečnost zaručuje kolektivní obrana všech zemí socialistického tábora... Jako by stále přednášel. Proč lidé u nás podceňují nebezpečí agrese imperialistických států a proč si z toho kdekdo dělá blázny?! Tohle Emila zlobilo. Pamatuje si, ne-ne, neumí zapomenout, jak jeho spolužák z fakulty napsal na chodník pod okny posluchárny křídou obrovskými písmeny: Maminko a tatínku, já se bojím peršingů. A jen o pár kroků dál: Jen se neboj, milé dítě, SS 20 ochrání tě. Byla napjatá doba, Američané rozmísťovali své rakety v západní Evropě, strana i svaz mládeže burcovaly, Sovětský svaz se svým mírovým raketovým arzenálem nabídl soudružskou pomoc, a on si z toho dělal blázny. Proto tenkrát odešel dříve než ostatní spolužáci z Mastných krámů, přešel budějovické náměstí se Samsonovou kašnou a zazvonil na krajské správě SNB, aby to ohlásil, proto o pár dní později na schůzi svazu mládeže nemilosrdně navrhl: Vyloučit ze studia! Asi z toho měl na čas trochu zlé svědomí, ale brzy ho uklidnil – stejně ho čekal soud za pobuřování. A copak může někdo takový vychovávat mládež! Jak se vlastně jmenoval? Pelíšek – možná. Tonda? Snad...

Nedokázal spočítat, kolik lidí tady a teď je... Ale tušil, že proti internacionální pomoci pěti států Varšavské smlouvy a dočasnému pobytu sovětských vojsk na našem území protestují všichni, i věčně mlčící masa, ti zdánlivě nezúčastnění chodci, kteří se tu zastavili cestou ze školy, z dílny, z kanceláře, někteří nesli v síťovkách malý nákup, všichni diváci na chodnicích – mlčenlivá většina, která protestovala tiše a pasivně, bez hesel o svobodě a demokracii v sevřených ústech,

a možná s kalhotami plnými strachu, a přece! Byli tady...

Proč?

A přitom je nikdo nemusel nutit, ani přemlouvat. Přišli sami. Na prvomájovou manifestaci by se tak nehrnuli, pomyslel si hořce. Proč jsou tady? Co tím sledují? ptal se sám sebe. Mají se dobře, a politika se přece na ulici nedělá, od toho jsou veřejná zasedání, oficiální shromáždění, schůze, aktivity. A kdyby tam nemlčeli...

„Beztaak sou to všeecko nemakačeeenkové,“ řekl vedle něho nějaký muž.

„Bezpečnost s nimi zatočí!“ řekla nějaká žena, snad žena toho muže; stála v davu lidí hned za Emilem a rukojetí ortopedické hole mu nervózně rýpala do zad. Byla ve věku jeho matky, ale obličej měla nepřátelský, zlý. Jako Stará osoba – vzpomněl si na věčně mrzutou školnici.

Vida, pomyslel si, tak ne všichni...

„Pane, jak to víte, že se jim nechce dělat?“ zeptal se toho muže s rozčilenou ženou dlouhovlasý mladík – a ten Emilovi připomněl Anděla z Pětikostelí.

Ale on neodpověděl.

Žena s mrzutou maskou Staré osoby se otočila k esenbákovi, který se opíral o stánek s novinami; jako by ho podpíral, ukázala na dlouhovlasého mladíka a postěžovala si:

„Soudruhu, ten chuligán tady vede protistátní řeči.“

Příslušník se ani nepohnul. Tvářil se otráveně. „Běžte raději domů, paní,“ řekl. „Než se tady něco semele.“

Tak to by se v Pětikostelí stát nemohlo!

Ale co když to ti demonstranti myslí dobře, na-

padlo najednou Emila. Co když opravdu chtějí jen lepší socialismus; jiný než Kostěj, Koehler, Košťál, lepší... Takový, o jakém mluví a píše Gorbáčov, moderní a opravdu pokrokový, jaký chce i on sám.

Nesmysl! Tu myšlenku rychle zahnal.

Protože politika se přece nedělá na ulici, na to máme zasedání, schůze, aktivity, veřejná a hlavně oficiální shromáždění... A kdyby na nich všichni neseděli pasivně a s věčně zašitou hubou, věděli by soudruzi, že změny jsou nutné. A dali by si říct.

Emil se vymanil z davu a šel dál k muzeu a tvářil se, že sem vlastně nepatří a že se ho to netýká; samozřejmě že by mohl jít některou z bočních ulic, ale byl zvědavý a chtěl všechno vidět, i když mohl z náměstí zmizet Vodičkovou, nebo Jindřiškou ulicí a dojít nahoru za svatého Václava Panskou nebo Žitnou, ale nechtěl o tohle zvláštní, cizí a neznámé a přitom hrozné ale svým způsobem vzrušující divadlo přijít, zatoužil kdoví proč to všechno vidět na vlastní oči, chtěl být očitým svědkem... Snad aby potom doma v Pětikostelí mohl vyprávět a dosvědčit: Ano – bylo to tak, soudruzi, tak to bylo, byl jsem tam, vážně já to všechno viděl!

Tak viděl...

Viděl mladou ženu, a ta žena klečela na zemi a policista, mladík, skoro ještě dítě, klečel na ní, jedním kolenem se opíral o její záda, a ještě ji držel zezadu za krk a nedovolil jí vstát, ani, když ho žena na kolenou prosila. Nereagoval, byl jako stroj, mechanicky opakoval: Mlčte, nemluvte... Byl jako stroj – tak mechanický, tak nelidský.

A ani Emil nic neudělal, jenom se díval.

A ani nic neřekl.
Ale styděl se za to.
Tohle se nedělá...

Bylo mu trapně. Bylo mu trapně, i když si říkal: Co já s tím? Raději pryč, rychle pryč odtud, domů, do Pětikostelí, do toho zapomenutého a tak klidného koutu jižních Čech; jsou to všechno protisocialistické živly – uklidňoval vlastní svědomí, a bůhví, co by oni udělali s námi, kontra-revoluce přece nezná slitování, varoval loni soudruh Moroz, a tak vláda dělníků a rolníků musí být při hájení zájmů pracujícího lidu nekompromisní... Ale teď mu to znělo jako prázdná fráze. Co by tomu řekla máma a co Trumpetka? Ale co to říkal Koehler, když u nich doma v kuchyni sotva před pár dny seděl na lavici pod oknem a pil vystydlého turka a lžičkou vybíral lógr a mlaskavě ho polykal? Hlavně se neposrat, Emile, teď se jim musíme postavit, a třeba se zbraní v ruce! Jako v únoru v osumačtyřicátém! A když bude třeba – střílet, střílet!

„Vpřed!“ zavelel tlustý esenbák se zlatými hvězdami na náramenících, s ruměnou hubou a se zlatými zuby, policejní jednotce.

Šel rychle dál, jenomže u Domu módy to prostě dál nejde. Chodníky plné i vozovka je plná lidí... A už se není kam ztratit, ani kudy vytrahit! Snad Krakovskou ulicí by to šlo, ale ta je na jedinou neprostopná. Pohotovostní pluk – mladí policisté v olivových uniformách, s ještě skoro dětskými tvářičkami pod bílými plastovými helmami; takové přece učí doma v Pětikostelí dějepis a občanskou nauku, a Kostěj na ně z prvomájové tribuny nadšeně volá: Mládí vpřed, s husitskými pavézami z plexiskla a velkými bí-

lými pendreky, postupuje pomalým pochodovým krokem vpřed, vpřed...

„Jménem zákona!“

A těmi husitskými pavézami tlačí, tlačí...

„Svobodu! Svobodu!“ skanduje dav.

To jí mají málo!

A těmi obrovskými bílými pendreky tlučou jako selskými cepy.

„Zpátky! Ustupte!“

Ale ani zpátky to nejde, tam lidi bijí Lidoví milicionáři; i táta je... Ale, táto, tohle přece nejde – demokracie je diskuse, ano, i táta je u nich, jednou ročně, vždycky v únoru, obléká šedou slavnostní uniformu s řádem Vítězného února, ale lidi, táto, lidi! Tohle nám neprojde...

„Toto shromáždění nebylo povoleno!“

A kde teď jsou blaničtí rytíři? Chrní v Blaníku, všichni čekají – a na co, až naprší a uschne? Ale copak teď je nejhůř, stačí se rozejít – jít domů: na tlačenkou, nebo na sekanou.

„Rozejděte se!“ radí huhlavý bezpohlavní hlas v amplionu.

Policisté stlačují dav, a ten je najednou jako korkový špunt, který uvízl v úzkém hrdle láhve, a nejde ven; Emil si vzpomíná, jak matka po každé vsunula do prázdné flašky, kterou chtěla vymýt a použít na rybízové víno nebo jablečný mošt, tenký přeložený provázek a do té smyčky špunt zachytila, zatáhla – a natošup byl venku. Kdyby to bylo tak snadné, bylo by to snadné...

„Rozejděte se! Rozejděte se!“

Ne ne, teď ne, chtěl to vidět a teď ani není kudy se potichu vytrazit; ostatně jeho se to přece netýká, je pouhý divák, vždycky může říct: Já jsem byl v Praze služebně, soudruzi, na ministerstvu,

a teď jdu nad rozhlas, kde mám zaparkované auto, jako vždycky v Praze; já nic, já muzikant. Chtěl všechno vidět na vlastní oči – no tak to vidí... Sražený na zem, na kolenou. Co se stalo?! Někdo ho táhne pryč, nějaké silné drsné ruce ho zvedly z dlažby.

„Vstávej, člověče!“

„Au, vždyť to bolí.“

„Co?“

„Ruka! Je zlomená!“

„To nic, jen si dostal pendrekem přes křídlo.“

„A co když zlomená je?“

„Nejní, to bys s ní nemoh hejbat, možná naražená.“

A pak ho ten chlap jako poříz odtáhne pár kroků do nedaleké restaurace, takové lidové hospody plné kouře z laciných cigaret.

„Sedni si,“ řekne. „Nebo se složíš.“

„Ale já musím...“

„Hospodo, nalej mu panáka, než se nám tady složí.“

„Ale já mám auto.“

„Na to se vykašli,“ řekne mu bez obalu ten chlap; je v montérkách – jistě dělník!

„Děkuji ti, soudruhu.“

Fííí, zafičí to hospodou jako ledový vítr. „Koho si to sem přitáh, Fando? Komanče!“

Pajzl; vypadá jako Očko, ta hospoda v Pětikostelí, na břehu Malše, kam chodí leda pól; chátka – jak říká Koehler. Lumpenproletariát podle Marxe.

„Děkuji, já nebudu, já totiž musím...“

Ale venku je to teď ještě horší než před tím.

Pohotovostní pluk rozhání demonstranty na Václavském náměstí. Už žádné: Jménem záko-

na, rozejděte se! Ani to: Toto shromáždění nebylo povoleno!

„Vpřed! Bijte je!“ velí ten tlustý velitel.

A zatímco hrstka mladých mužů pod svatým Václavem zpívá: Kde domov můj, vodní děla je kropí; silný proud vody je sráží na zem a na zemi do nich mlátí velkými bílými pendreky ty děti; utrhy se ze řetězu a bijí jako smyslů zbavené. Ti policejní elévové v olivových uniformách a těžkých botách, sotva odrostlí školním lavicím, vyhecovaní a možná vyděšení vlastním násilím, tloučou kolem sebe hlava nehlava. Ne, tohle nejsou boží bojovníci! To jsou římské legie, které svými okovanými škorněmi zadupou do země nepřátel státu. No ano, vláčí je po zemi, kopou do nich a bijí je hlava nehlava těmi bílými pendreky, které vypadají jako obrovské uherské salámy z dárkového koše pro stranickou delegaci ze Sovětského svazu. Ne, to nejsou blaničtí rytíři, ani boží bojovníci, i když pavězy mají a těmi velkými pendreky mlátí jako selskými cepy. Nevolají – nepřítel se nelekejte, na množství nehleďte! Ani nezpívají Ktož sú boží bojovníci... Zbili i kluka s obrazem Gorbačova nad hlavou; a to má být protisocialistický živel! Pomoc! křičí, ale kdo mu teď pomůže... Škoda rány, která padne vedle – to tady platí. A přitom demokracie je diskuse... Jenomže kdo tohle řekl? Marx, Lenin... Masaryk! A není to jedno, soudruzi, táto? Tady a teď!

Emil nerozumí, už ani sobě, nic nechápe, a přitom ještě včera, doma v Pětikostelí, ještě před chvílí bylo všechno tak jasné – tady jsme my, a tam oni; všechno se v něm obrací. Takhle se to přece nedělá! Zaplavila ho vlna vzteku; neviděl, neslyšel, jako by přišel o zdravý rozum. Ať toho

nechají; nechte toho! Ale proto se nemusel bezhlavě vrhnout pod nohy těch brutálních dětí... Pustte ji! Ale udělal to, aby pomohl na nohy dívce s ohnivými vlasy, po které bezohledně šlapali svými těžkými bagančaty?

„Hajzle!“

Vykřikl to ten mladý policista, když udeřil? Vážně? Pamatuje si to dobře, anebo je ten výkřik jen výplodem zmatené mysli rozrušeného a vystrašeného človíčka, který se do něčeho připletl a kterého to semlelo? Hajzle! To je to poslední, co si zapamatoval – a pak už jen tma...

Ten tam je jednoduchý srozumitelný svět podle návodu.

Když přišel k sobě, zmatený a vyděšený, nechápal, kde je. Nic nevěděl, skoro nic si nepamatoval. Zdálo se mu, že je na vodě; všechno s ním plavalo a žaludek mu div nevyskočil do krku... a je mu na zvracení.

„Hele, už se probral.“

Oči si po chvíli zvykly na ostré světlo nahé žárovky pod stropem. Je v nějaké úzké místnosti, v široké chodbě plné lidí, někteří sedí po stranách na dřevěné lavici bez opěradla, ale někteří, jako on, na špinavé podlaze z proslapaného linolea. Hlavu má opřenou o kolena cizího člověka.

„Promiň... promiňte. Kde to jsme?“

„Na fízlárně!“

„Cože?“

„No na obvodním oddělení, u esenbáků.“

„Ale proč tu jsme?“

„Perlustrace. Udělají nám osobní prohlídku, zapíší si naše nacionále, sepíšíou protokol – a pak nás snad pustí.“

Snad! Já sem přece nepatřím!

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.